

- Lajić Mihajlović, D., Jovanović, J. (2018). *Kosovo i Metohija: Muzička slika multikulturalnosti 50-ih i 60-ih godina XX veka*. Beograd: Muzikološki institut SANU. *Kosovo and Metohija: A Musical Image of Multiculturalism in the 1950s and 1960s*. Belgrade: Institute of Musicology SASA.
- Lajić Mihajlović, D., Jovanović, J. (2014). Istorijat sakupljanja terenskih zvučnih zapisa tradicionalne muzike u Muzikološkom institutu SANU. In: R. Jakovljević (Ed.), *Fonoarhiv Muzikološkog instituta SANU: istorijski zvučni zapisi u digitalnoj eri* (s. 2–12). Beograd: Muzikološki institut SANU.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Todorova, M. (1997). *Imagining the Balkans*. Oxford University Press.
- Zlatanović, S. (2008). The Literary Opus of Bora Stanković and the Construction of a Local Identity. *Ethnologia Balkanica*, 12, 147–166.
- Zlatanović, S. (2009). Književno delo Bore Stankovića i Vranje: Identitetske strategije, diskursi i prakse. *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, 57(1), 51–69.

Digitálne pramene

<https://nkns.rs/en/elementi-nkns> (navštívené 28. februára 2024)

<https://nkns.rs/en/popis-nkns/urban-songs-vranje-vranjska-gradska-pesma> (navštívené 28. februára 2024)

Preklad zo srbského jazyka: Martin DJOVČOŠ

MARGITA JÁGEROVÁ, ZUZANA BEŇUŠKOVÁ, BERNARD GARAJ:
Súčasný podoby fašiangov vo vidieckom prostredí na Slovensku
[Contemporary Forms of Shrovetide Carnivals in Rural Slovakia]
Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2023, 290 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2024.1.09> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
© 2024, Daniel Luther. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Vedecký záujem o súčasné podoby fašiangov na Slovensku ma prekvapil, a zároveň potešil. Asi preto, že som sa v 80. a 90. rokoch minulého storočia sústredene venoval tejto téme a jej terénnej dokumentácii (Luther, 1978, 1994, 1995). Len na okraj, mal som ambíciu (aj po inšpiratívnom rozhovore s pani kolegyňou E. Horváthovou) napísať o tejto kultúrnej tradícii aspoň základné dielo s odkazmi na genézu, historický a súdobý vývin na Slovensku a jeho rozmanité podoby. Bol to však príliš ambiciózný cieľ vzhľadom na komplikácie, vymenované v uvedených problémových okruhoch, napríklad aj kvôli nedostupnosti relevantnej literatúry. Dá sa také dielo napísať? Nám asi nie, veď v našom prípade ide o európske súvislosti, s ktorými si nevedia poradiť ani špecialisti iného rangu.

Preto hodnotím ako dobré rozhodnutie autorského tímu neriešiť zložitý vývin tohto javu, ale venovať sa „súčasným fašiangom“, „vo vidieckom prostredí“ a „na Slovensku“. Zámerne som úvodzovkami zdôraznil zameranie publikácie vyjadrené v jej názve. Autorský tím sa zamerával na osobitú, predovšetkým vidiecku formu obchádzok a sprievodných kultúrnych a spoločenských javov v závere fašiangového obdobia pred Veľkým pôstom. Dôraz na vidiecke

prostredie vysvetľujú vo výskumnom zámere a tomu zodpovedajúcom výbere výskumných lokalít (s. 12–13). Oproti vidieckemu prostrediu sú totiž v mestskom prostredí kultúrnou obmenou fašiangov karnevaly, ktoré k nám prenikli prostredníctvom vyšších spoločenských vrstiev a rozšírili sa v novej dobe. Ich základný princíp tiež spočíva v maskovaní a kostýmovaní. Inú podobu má ďalší kultúrny jav fašiangového obdobia, ktorým boli a sú plesy. V súčasnosti sa tieto formy prežívania fašiangov lokálne vyskytujú aj na vidieku. Autori túto súčasť reflektujú, ale samostatne neriešia, čo nie je výtčka. Osobitnú skupinu tvoria súčasné fašiangové pochôdzky v mestskom prostredí, ktoré majú aj prvky karnevalu a prenášajú pôvodné vidiecke tradície do úplne nového kontextu – príklady možno nájsť v susednej Českej republike (Stavělová, Kratochvíl, 2016; Stavělová, 2023).

Publikácia *Súčasné podoby fašiangov vo vidieckom prostredí na Slovensku*, ktorú napísali Margita Jágerová, Zuzana Beňušková a Bernard Garaj, tematicky úzko súvisí so zborníkom textových a vizuálnych materiálov *Fašiangy na Slovensku vo vidieckom prostredí – kontexty minulé a súčasné*, zostaveným Margitou Jágerovou (Jágerová, 2023). Na rozdiel od širšie koncipovaného zborníka sa táto monografia sústreďuje na tri konkrétne regióny, v ktorých skúma fašiangy a ich súčasné podoby viac do hĺbky. Fašiangy sú v úvodnej časti monografie charakterizované ako tradičná kultúrna a spoločenská súčasť sviatkovania pred Veľkým pôstom (s. 22). Patria k tým sviatkom, ktoré sú chápané ako čas zábav, hojnosti a veselosti. Metodologické usmernenie vnímať fašiangy ako sviatočný čas si vyžaduje komplexný výskum. Autori tento zámer naplnili, keď popri folklórnom obsahu (tanec, hudba, spev, divadlo, obchôdzky, vinše...) veľmi podrobne analyzovali aj širokú škálu sociálnych a materiálnych javov (maskovanie, obradové odevy, jedlá, nápoje, rekvizity...).

Svoj výskum autori realizovali v troch rôznych regiónoch, v ktorých vybrali lokality s dlhodobou fašiangovou tradíciou. Na Záhorí to boli obce Borský Mikuláš, Šaštín-Stráže a Štefanov (s. 37–115). Poznatky z týchto lokalít zhrnula Margita Jágerová. Druhou oblasťou bola Rajecká dolina, presnejšie obce Fačkov, Ďurčiná a Rajecká Lesná (s. 119–190), ktorým sa venovala Zuzana Beňušková. Poslednú oblasť s výraznou fašiangovou tradíciou medzi Hornou Nitrou a Ponitriím mal na starosti ako autor Bernard Garaj a patria do nej obce Horná a Dolná Lehota v okrese Žarnovica a Jedlové Kostolany v okrese Zlaté Moravce (s. 195–247). Všetky tri trojice obcí a ich spôsob slávania fašiangov sú v monografii charakterizované nielen bohatými a podrobnými opismi, príkladmi, výpoveďami účastníkov, či obrazovým materiálom (archívne aj aktuálne fotografie, plagáty, kresby), ale tiež prehľadnými tabuľkami s „itinerárom“ jednotlivých udalostí spojených so slávením fašiangov (s. 110–111, 187,

243–244). V závere publikácie autori konštatujú, že „Fašiangy na Slovensku naďalej patria k stabilným prejavom sviatkovania v rámci kalendárnych obyčajových príležitostí. Aktivizujú široké vrstvy obyvateľov rôznych vekových, záujmových a profesijných skupín, členov určitých inštitúcií a spolkov, ale i spontánne sa pridávajúcich aktérov či divákov“ (s. 259).

Nie je zámerom mojej recenzie monografie popísať všetky zaujímavosti a podrobnosti jej obsahu, preto len konštatujem, že čitateľovi poskytuje obsiahly a odborne kvalitný súbor informácií o tejto živej kultúrnej tradícii. V oblasti výskumnej témy kultúrne dedičstvo patrí táto monografia k špičkovým odborným počinom. Čo tak postupne mapovať aj ostatné regióny Slovenska?

DANIEL LUTHER,

Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV v Bratislave, v. v. i.

LITERATÚRA

- Jágerová, M. (Zost.) (2023). *Fašiangy na Slovensku vo vidieckom prostredí – kontexty minulé a súčasné. Zborník textových a vizuálnych materiálov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- Jágerová, M., Beňušková, Z., Garaj, B. (2023). *Súčasný podoby fašiangov vo vidieckom prostredí na Slovensku*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- Luther, D. (1978). Prvky konštituovania tradície v súčasnosti (Na príklade analýzy fašiangových obyčají). *Slovenský národopis*, 26(23), 302–313.
- Luther, D. (19994). Projekcia človeka vo fašiangových hrách. *Slovenský národopis*, 42(4), 428–443.
- Luther, D. (1995). Fašiangy. In: J. Botík, P. Slavkovský (Eds.), *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1* (s. 135–137). Bratislava: VEDA.
- Stavělová, D. (2023). Why Do We Have So Many Carnivals in Town Today? An Event Between Ritual, Politics and Festival. *Slovenský národopis*, 71(4), 342–364.
- Stavělová, D., Kratochvíl, M. (2016). Vymyslet masopust: město, novodobé slávnosti, tradice a imaginace. *Český lid*, 103(4), 537–568.

CLAUDE LÉVI-STRAUSS:

Pozerať, počúvať, čítať

[Look, Listen, Read]

Bratislava: Petrus, 2022, Edícia Idea 7, 208 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2024.1.10> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.
© 2024, Gabriela Kiliánová. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Pozerať, počúvať, čítať je kniha úvah, v ktorých Claude Lévi-Strauss hľadá odpovede na otázky o tvorivosti človeka. Príťažlivosť knihy spočíva predovšetkým v spôsobe uvažovania. Autor prekračuje hranice vedných disciplín i umení, aby posunul naše poznanie o človeku – tvorcovi v spoločnosti, v dejinách i v prírode. Úvahy Lévi-Straussa sa opierajú o početné príklady hudobných, výtvarných, literárnych a vedeckých diel, autor používa neraz špecifický